

Marx, Engels ve Vergiler¹

Zeynep AĞDEMİR²

Marx, Engels and Taxes

ARTICLE INFO

Article History:

Date Submitted: 26.03.2018

Date Accepted: 05.04.2018

JEL Classification:

B14,

B24,

B31

Keywords:

K. Marx,

F. Engels,

Taxes,

The Theory of Economy,

The Theory of

Revolution

ABSTRACT

The literature studies on taxes are mostly in the framework of mainstream economics. However, it is not easy to come across the theses of Marxist approach in theoretical studies on taxes. The Marxist approach is important because it does not address the state independently of class relations, does not externalize the state-economy relationship and sees taxes as an aspect of class relations. In this study, it is aimed to examine the analyzes of taxes in the original works of Marx and Engels, which are the basis of Marxist approach, and to form a complete framework for taxes. In this context, some of the works of Marx and Engels were examined in the light of differences in Marx's economic and revolution theories.

¹ Bu yazı 14. Türk Sosyal Bilimler Derneği Kongresi'nde "Marx, Engels ve Vergiler" başlığı ile sunulan tebliğin genişletilmiş halidir. Tüm eksikler ve hatalar bana ait olmak üzere Serdal Bahçe'ye Meltem Kayıran'a ve Yiğit Karahanoğulları'na teşekkür ederim. Ayrıca Kongre sunumu sonrası fikirlerini aldığım Ahmet Tonak'a da teşekkür ederim.

² Dr. Öğr. Üyesi, Ahi Evran Üniversitesi, İİBF. Maliye Bölümü, zeynepagademir@ahievran.edu.tr

Özet

Vergilere dair literatür çalışmaları çoğunlukla ana akım iktisat çerçevesinde ilerlemektedir. Ancak vergilere dair teorik çalışmalarda Marksist yaklaşımın tezlerine rastlamak oldukça kolay değildir. Marksist yaklaşım devleti sınıflar arası ilişkilerden bağımsız olarak ele almaması, devlet ekonomi ilişkisini dışsallaştırmaması ve vergileri sınıf ilişkilerinin bir veçhesi olarak görmesi nedeniyle önemlidir. Bu çalışmada Marksist yaklaşıma temel teşkil eden Marx ve Engels'in orijinal eserlerinde vergilere dair analizlerinin incelenmesi ve vergilere dair bütünlüklü bir çerçevesinin oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, çalışma Marx ve Engels'in bazı eserleri Marx'ın iktisadi düşüncesindeki değişim ve devrim teorisindeki farklılıklar ele alınarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: K. Marx, F. Engels, Vergiler, İktisat Teorisi, Devrim Teorisi

1.Giriş

"Köylü şeytanı resmetse onu vergi tahsildarı kılığında resmeder" (Marx, 2006: 112), "vergi ödemeyi reddetmek her vatandaşın birincil görevidir" (Marx, 1994). Birincisi 19. yüzyıl Fransa'sına dair iken, diğeri Prusya darbesi patlak verdiği *Neue Rheinische Zeitung*'da yazılmıştı. Marx, *Neue Rheinische Zeitung* 'un "Kasım ayı içinde her gün zora karşı zor olarak halkı vergi ödememeye çağırdığını" dile getirmiştir (1990: 97). Marx'ın vergilere dair dile getirdiği bu birkaç cümle bile oldukça merak uyandırıcı görünmektedir. Ancak, vergilere dair literatür çalışmalarına genel olarak bakıldığında, Ortodoks iktisada dair analizlerin yaygın olduğunu, Heteredoks çalışmaların ise azınlıkta kaldığını görmek oldukça kolaydır. Heteredoks yaklaşım içinde ise Marx ve Engels'e dair değerlendirmeler oldukça zayıf kalmaktadır. Bu bağlamda, yazının amacı Marx ve Engels'in vergilere dair analizlerinin taramasını yaparak anlamaya çalışmaktır. Ancak, Marx ve Engels'in eserlerinde vergiler temel sorunsallar olarak karşımıza çıkmaz, çeşitli eserlere farklı kapsam ve biçimlerde dağılmış biçimdedir. Bu çerçevede, çalışma Marx'ın eserlerine odaklanacak, bunun yanı sıra Engels ve Marx'ın ortak metinleri ile Engels'in dikkat çeken birkaç metinini de değerlendirmeye çalışacaktır. Marx'ın vergi analizi açısından önemli gördüğümüz iki çalışma Gürkan (2011) ve Tonak (1984) yazının ele alacağı eserler arasındadır. Yazının farklı olarak yapmaya çalışacağı, Marx ve Engels'in

vergi analizlerini Marx'ın iktisadi düşüncesinin gelişme evreleri ve devrim teorisindeki farklılıkları dikkate alarak değerlendirmek olacaktır.

2. Marx'ın İktisadi Düşüncesinin Gelişimi ve Vergiler

Marx ve Engels 1845 yılında yazdıkları Alman İdeolojisi eserinde "değişim ilişkilerine" vurgu yaparlar (Holton, 1981: 834), kapitalizm ve ticarete diyalektik bir bakış geliştirirler (Mandel, 2000: 35). Bu bağlamda, vergiler bu eserde ticaret ve kapitalizmin gelişimi dolayımında incelenmiştir. Gümrük vergileri öncelikli olarak tacirleri yağmadan korumanın bedeli iken, paranın önem kazanması ve gümrük vergilerinin kolay tahsil edilebilir olmasının da etkisiyle devlete gelir sağlamak amaçlı yürürlüğe girmiş, ardından ticaretin gelişmesiyle bazı hammaddelerin ihracatını yasaklayan ve ithalatı caydıran korumacı bir biçime bürünmüştür (Marx ve Engels: 2004: 89-91).

1847 yılında kaleme alınan *Felsefenin Sefaleti*'nde Marx, kapitalist düzenin kökenine, gelişmesine, çelişkilerine ve çöküşüne genel olarak bakar. Marx, 1846-1848 yılları arasında yazdığı eserlerinde kapitalizmin genel olarak eleştirel bir çözümlemesini yapmıştır (Mandel, 2000). Vergilere *Felsefenin Sefaletinde* pek değinilmez ama kapitalist devlet içerisindeki yeri üzerinden tanımlanır: "vergiler burjuvalara kendilerini egemen sınıf olarak tutma olanağı veren araçlar..." dır (2007: 150-151). Bu tanım Proudhon'u eleştirmek için verilir, çünkü Proudhon'a göre tüketim vergisi eşitliği sağlamak ve proletaryayı rahatlatmak amacıyla konulmuştur. Ancak Marx'a göre, "tüketim vergisi gerçek gelişmesine ancak burjuvazinin ortaya çıkmasından sonra kavuşmuştur. Tüketim vergisi, sanayi sermayesinin elinde ... kibar lordların anlamsız zevk ve sefa düşkünü müsrif serveti sömürme aracıdır". Marx'a göre, James Steuart, Smith'ten on yıl önce kaleme aldığı eserinde tüketim vergilerinin bu amacını oldukça iyi açıklamıştı:

"Saf monarşilerde prens, büyüyen zenginlik karşısında kıskançlığa kapılmış görünür ve bundan ötürü gittikçe zenginleşen insanlara vergiler kor. Meşruti hükümetlerde vergiler esas olarak zenginken fakirleşmekte olanları etkileyecek biçimde hesaplanır. Böylece kral her kişinin mesleğinden elde edeceği tahmin olunan kazanca göre sınıflandırdığı sanayiye vergi kor. Kişi başına

vergi ve *taille*³ de aynı biçimde bu vergileri ödemekle yükümlü her kişiyi tahmin olunan zenginliğine oranlanmıştır... Meşruti hükümetlerde vergiler daha çok tüketim üzerine konur (2007:151).

Marx'ın 1848'de kaleme aldığı *Fransa'da Sınıf Mücadeleleri* eserinde⁴ ise Marx'ın vergiler ve mali olaylara önemlice yer vermiş olduğunu görüyoruz. Bu yüzden bu esere büyük bir yer ayırıyoruz. Eser neredeyse maliye tarihinden bir kesit şeklinde okunulacak biçimdedir! Sanırsanız bunun sebebi Fransa'da vergilerin oldukça önemli bir yere sahiptir.

Marx, *Felsefenin Sefaleti* (1847) eserinde "teknolojik değişime" ve "üretici güçler" deki değişime vurgu yaparken ve *Komünist Manifesto*'da (1848) üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki ilişkiye yani "sınıf çatışmaları"na vurgu yapmıştır (Holton, 1981). Komünist Manifesto'dan sonra yayımlanan *Fransa'da Sınıf Mücadeleleri* vergiler açısından incelendiğinde vergilerin sınıf kavgalarının bir sonucu olduğu fikri oldukça kolay bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Marx, mali yapılardan hareketle hangi sınıfın ya da sınıfın hangi fraksiyonunun devlet iktidarına egemen olduğuna dair tespitler yapmıştır. Örneğin, bütçe açıkları ile mali aristokrasinin egemenliği arasında bağlantı kurmuştur. Yüksek bütçe açıkları veren Louis Philippe dönemi mali aristokrasinin egemenliğinin göstergelerinden biri olarak tanımlamıştır. Yüksek bütçe açıklarının finansmanının ise egemen sınıfın çıkarlarını incitmeyecek, burjuvazi üzerine vergi yükü binmeden yüklenmeden sağlanması gerektiğini söylemiştir. Egemen sınıf devlet maliyesinden bütçe açıkları yoluyla yararlanırken, finansmanına katılmayacaktır. Egemen sınıfın karakteri, devletin harcama ve vergi yapısını değiştirmektedir:

Mali darboğaz yüzünden Temmuz monarşisi baştan beri büyük burjuvaziye bağımlıydı ve bu bağımlılık gittikçe artan mali sıkıntının bitmez tükenmez kaynağı oldu. Bütçenin dengesini devletin gelir ve gider dengesini sağlamadan, devlet yönetimini ulusal üretimin çıkarına tabi kılmak mümkün değildi. Ve bu denge devlet harcamalarını kısmadan, yani aynı ölçüde egemen sınıfın dayanaklarını olan çıkarlarını incitmeden, vergi matrahının yeniden düzene koymadan, yani vergi yükünün önemli bir bölümünü bizzat büyük burjuvazinin omuzlarına yüklemeyen nasıl sağlanabilir? (2006: 32). Devletin borçlanması tam tersi burjuvazinin meclisler aracılığıyla yöneten ve yasalar koyan kesimi için doğrudan bir çıkar sağlıyordu. Spekülasyonların asıl hedefi ve zenginleşmenin başlıca kaynağı,

³ *Taille*, Fransa'da köylülerin ödediği, soyluların neredeyse hepsinin muaf olduğu toprak üzerinden alınan temel bir dolaysız vergidir (Ağdemir, 2017: 37).

⁴ Bu eserin değerlendirilmesi genel olarak Ağdemir'den (2017) alınmıştır.

kesinlikle devletin bütçe açığıydı. Her yılın sonunda yeni bir açık. Her dört ya da beş yılda yeni bir borçlanma. Ve her yeni borçlanma mali aristokrasiye... devleti soymak için yeni bir fırsat sağlıyordu. Bütçe açığı, burjuvazinin iktidardaki kesiminin doğrudan çıkarına olduğundan Louis Philippe hükümetinin son yıllarında olağanüstü devlet harcamalarının Napoléon zamanındaki olağanüstü devlet harcamalarının iki katını çok aşmış olması kolayca anlaşılabilir (2006: 32-33).

Sanayi burjuvazisi ise bütçe açıklarının finanse edilmesi ve devlet kağıtlarının spekülasyonu ile zenginleşen mali aristokrasi karşısında muhalefette kalıyordu. Küçük burjuvazi ve köylülük de siyasal iktidardan dışlanmışlardı. 1847 iktisadi krizinin yarattığı etki, 1844-46 yıllarında yaşanan patates hastalığı ve kötü hasat mali aristokrasinin diğer sınıflar üzerindeki sömürüsü ile birleşince Şubat Devrimi kaçınılmaz hale gelmişti. Marx bu dönemi şöyle anlatıyordu: "Mali aristokrasinin utanmaz cümbüşlerine karşı halkın en temel gıda maddeleri için mücadelesi". Sınıflar arası çatışma, sanayi burjuvazisinin mali burjuvaziye, işçilerin ve köylülerin burjuvaziye olan karşıtlığı aralarındaki çelişik ekonomik ilişkilerden kaynaklanıyordu. Mali aristokrasinin egemenliğine sanayi burjuvazisi, küçük burjuvazi, işçi sınıfı Şubat Devrimi ile cevap verdi, devrim sonrasında kurulan Geçici Hükümet Marx'ın deyimiyle "bileşimiyle zaferi paylaşan farklı partileri yansıtıyordu". Geçici hükümet, toprak sahipleri (Bourbon Hanedanı-lejitimistler), mali aristokrasi (Orléanslılar) başka deyişle hanedancı muhalefet⁵, sanayi burjuvazisi, küçük burjuvazi (Ledru-Rollin ile Flocon) ve işçileri temsil ediyordu. Ancak meclisin önemli kısmı burjuvazinin temsilcilerinden oluşuyor, işçilerin meclisteki temsiliyeti ise iki üç kişi (Louis Blanc ve Albert) ile sınırlı kalıyordu. Burjuvazinin isteksizliğine rağmen işçilerin zoruyla genel oya dayalı Cumhuriyet ilan edildi. Böylelikle nüfusun önemli bölümünü oluşturan köylüler Fransa'nın kaderini belirler hale getirildiler. Devrim mali aristokrasiye karşı olmuştur ama Geçici Hükümet ondan kalan borçları yerine getirmeyeceğine dair kuşkuları bile ortadan kaldırmak istiyordu. Marx durumu şöyle ifade ediyordu: "cumhuriyet burjuva ahlakına ve ödeme gücüne inanılmasını sağlamak için devlet alacaklılarına... yasal ödeme vadesinden önce ödedi" (2009: 24). Devrim mali aristokrasinin karşısında yükselmişti, ancak onun işine yarıyordu. Ancak bütçe açığı altında kıvranan hükümetin bu açıkların kapatılması için yapılacak vergilendirmeyi hangi sınıflara yükleyeceği önemli bir soruydu. Marx bu durumu aşağıdaki gibi ifade ediyordu:

⁵ Odilon Barriot' un liderliğini yaptığı Orleansın iktidarda kalmasını ancak bazı reformlar yapılmasını isteyen grup.

Bu arada Geçici Hükümet gittikçe artan bir bütçe açığının kabusu altında kıvranıp duruyordu. Boşu boşuna yurtseverce özveriler dileniyordu. Yalnız işçiler sadakalarını attılar ona. Kahramanca bir çareye başvurmak, yeni bir vergi çıkartmak gerekti. Ama kim vergilendirilmeliydi? Borsanın aç kurtları mı? Banka krallarını mı? Devletin alacaklılarını mı? Gelir sahiplerini mi? Sanayicileri mi? Bu hiç de burjuvaziye tatlılıkla kabul ettireceği bir durum değildi... Ama birinin okkanın altına girmesi gerekiyordu. Burjuva kredisine kim kurban edilecekti? Köylü. Geçici Hükümet, dolaysız dört vergiye ek olarak frank başına 45 sentlik ek vergi koydu. Hükümet basını, Paris proletaryasını bu verginin her şeyden önce büyük toprak mülkiyetine Restorasyonun bağısladığı milyarların sahiplerine dokunacağına inandırmaya çalıştı. Ama gerçekte vergi her şeyden önce orta sınıfa yani Fransız halkının büyük çoğunluğunu etkiliyordu. Şubat Devriminin faturasını ödemek zorunda olan köylüler oldu ve karşı devrimin başlıca erasını köylülerden sağladı. 45 sentlik vergi Fransız köylüsü için ölüm kalım sorunu idi, köylü de bunu cumhuriyet için bir ölüm kalım sorunu haline getirdi. Cumhuriyet Fransız köylüsü için bundan böyle 45 sentlik vergi demekti ve Paris proletaryasını kendi sırtından keyif çatan bir savurgan olarak gördü. 1789 Devrimi, köylüleri feodal yükümlülüklerinden kurtarmakla işe başlamışken, 1848 Devrimi, sermayeyi tehlikeye sokmamak ve devlet mekanizmasının işleyişini güven altına almak için kırsal nüfusa dayatılan bir vergi ile kendini gösterdi (2006: 46).

Böylelikle vergiler egemen sınıflar dışındaki sınıflara yükleniyor, sınıf egemenliğinin bir sonucu olarak uygulama buluyordu. Geçici Hükümet bütçe açığının yükünü köylülere yüklemişti. Bütçe açıklarından mali aristokrasi yararlanırken, vergileri köylüler ödemek zorunda bırakılıyordu. İşçiler, burjuva toplumunun temel kaynağı olan borçlanmaya birer itiraz anlamına geldiğinden, Geçici hükümetin proletaryayı püskürtmesi gerekiyordu. Şubat cumhuriyetinden sonra iktidarı resmen elinde bulundurmak için bu mücadele burjuvazi için gerekliydi. Geçici Hükümet bunu tek başına yapamazdı, işçi sınıfının içinden bir bölümünü diğer bölümüne karşı kışkırtması gerekiyordu. Lümpen proletaryadan oluşan Geçici Muhafız taburu kuruldu ve sanayi işçileri ordusu kurmak amacıyla düşük ücrete tek düze sıkıcı kazı işlerinin yapıldığı işçi atölyeleri oluşturuldu. İşçi atölyeleri Geçici hükümetin tahminin aksine işçilerin isyan mekânları haline geldi. Ancak, Geçici hükümet işçi atölyelerinde proletaryanın komünist devrim yapmak için örgütlendiği söylentisini yayarak proletaryaya karşı seferberlik ilan etti. Lümpen proletarya burjuvazinin sağladığı maddi destek dolayısıyla, küçük burjuvazi ise mülkiyet kaygılarıyla proletarya karşısındaydı.

4 Mayıs'ta yapılan genel seçim ile cumhuriyetçi burjuvazinin ağırlıklı olduğu Ulusal Meclis toplandı. Ulusal meclis işçilerin önermelerini reddetti ve yönetim kurulundan da

uzaklaştırdı. Ancak bu kadarı yeterli değildi, Kurucu Ulusal Meclis Paris’li olmayan işçilerin Sologne’ya sürgün kararını verdi. 21 Haziran’da evli olmayan tüm işçilerin ulusal atölyelerden asker zoruyla çıkarılacağı kararı çıktı. Bu proletarya için açlıktan ölmek anlamına geliyordu. 22 Haziran’da ayaklanan işçiler Geçici Muhafız ve Ulusal Muhafızlar tarafından tutuklandı ve yaklaşık 3.000 işçi katledildi. “Proletarya bir süreliğine sahneden uzaklaştırılarak burjuva diktatörlüğü resmen tanındığında, burjuva toplumunun orta katmanları, yani küçük burjuvazi ve köylü sınıfı, durumlarının daha katlanamaz hale gelmesiyle ... proletaryaya daha fazla bağlanmak zorundaydı. Nasıl geçmişte yoksulluklarının nedeni olarak proletaryanın yükselişlerini gördülerse, şimdi ise yoksulluklarını onun yenilgisine bağlamak zorundaydılar” (2009: 36).

Haziran çarpışmasında cumhuriyetçi burjuvazi ön saflardaydı, dolayısıyla devlet iktidarı da ona kalmıştı. Küçük burjuvazi iktidardan uzaklaştırıldı. Kurucu Meclis’in ilk işi Mayıs döneminde ayaklanmaya katılanların belirlenmesi için soruşturma komisyonu kurarak işçilerin cezalandırılmasıydı. Ulusal Kurucu Meclis’te cumhuriyetçi burjuvazinin egemenliğini vergiler üzerinde de kendini gösteriyordu. Sermaye vergileri kaldırılmıştı:

Geçici Hükümet tarafından tasarlanan ve Gouddehau’nun -bir ipotek vergisi biçiminde- yeniden ele aldığı sermayenin vergilendirmesi işi Kurucu Meclis tarafından geri çevrildi, çalışma süresini on saat olarak sınırlandıran yasa kaldırıldı, borç yüzünden hapis cezası yeniden konuldu (2009: 60).

Küçük burjuvazinin borç yapılandırma istekleri reddedildi, bu durum küçük burjuvaların önemli bölümünü ekonomik olarak çökmesine neden oldu. Proletaryanın hesabı görüldükten sonra sıra küçük burjuvaziye gelmişti. Kurucu Meclis kralcı kalıntıları ortadan kaldırmak için yeni anayasa hazırlığındaydı. Anayasa yetkileri sınırlı iki meşruti meclis yerine tek egemen ulusal meclis ve babadan oğula geçen kral yerine dört yıl için seçilen cumhurbaşkanını yasalaştırarak Cavaignac diktatörlüğünü kayda geçirdi (cumhuriyetçi burjuvazinin temsilcisi). Diğer yandan, Marx, cumhuriyetçi burjuvazinin küçük burjuvaziye borç uzlaşılarını reddetmek ve artan oranlı vergileri kaldırmak yoluyla alt ettiğini söylüyordu:

Nasıl Platon ozanları cumhuriyetinden kovduysa, bu anayasa da (Kurucu Meclis anayasası) kendi cumhuriyetinden artan oranlı vergiyi sonsuza değin bir daha geri gelmemecesine çıkarıp artırıyor. Oysa artan oranlı vergi yalnız mevcut üretim ilişkileri içinde oldukça büyük bir ölçüde uygulanabilir bir burjuva önlemi değildir, artan oranlı vergi, ayrıca toplumun orta katmanlarını saygın cumhuriyete

bağlamanın, devlet borçlarının azaltmanın ve burjuvazinin cumhuriyet karşıtı çoğunluğunu başarısızlığa uğratmanın biricik çaresidir. Uzlaşma konkordatoları vesilesiyle üç renkli cumhuriyetçiler gerçekten küçük burjuvaziye büyük burjuvaziye feda etmişlerdi. Ve onlar artan oranlı verginin yasa yolu ile yasaklanmasını bu yalıtık olguyu bir ilke derecesine yükselttiler. Üç renkli cumhuriyetçiler burjuva reformu ile proletarya devrimini aynı kefeye koyuyorlardı (2009: 65-66).

Ancak Anayasanın gerçekleşmesinin ilk günü 10 Aralık 1848'de seçimleri cumhuriyetçi burjuvazi temsilcisi Cavaignac değil David Napoléon kazanmıştı. Küçük burjuvazi için Napoléon alacaklılara karşı borçluların üstünlüğü, büyük burjuvazi için cumhuriyetçi burjuvazi ile bağların koparılması, köylüler için vergilerin kaldırılması, proletarya için Kurucu Meclis'in devrilmesi anlamına geliyordu, Ordu ise Geçici Muhafızlar aşırı ücretler veren cumhuriyetçi burjuvaziye karşı Napoléon'a oy vermişti. Böylelikle Napoléon burjuva cumhuriyetine karşı olanların ortak adayı haline gelmişti. Hemen Bakanlar Kurulu oluşturuldu kurul Orléanslılar ve lejitimistlerden oluşuyordu. Henüz kurulda Bonaparte taraftarları yoktu. Napoléon köylüler için artık vergi yok anlamına geliyordu. Ancak seçilmesinden altı gün sonra tuz vergisini yürürlüğe koydu. Bonaparte köylüler için vergi yok anlamına gelirken, tuz vergisiyle köylülere ihanet etmişti:

Bonaparte'ın köylüler için "artık vergi yok" anlamına geldiği anılardadır. Bonaparte başkanlık koltuğuna oturalı henüz altı gün olmuştur ki yedinci günde yani 27 Aralık'ta kabinesi Geçici Hükümetin kaldırılmasını karar altına almış bulunduğu tuz vergisinin yeniden konmasını önerdi. Özellikle kır halkının gözünde tuz vergisi, içki vergisi ile eski Fransız maliye sisteminin bütün kötülüklerini yüklenmiş olmak ayrıcalığını paylaşıyor... Bonaparte tuz vergisi ile devrimci tuzunu yitirdi. Köylü ayaklanmasının Napoléon'u bir bulut gibi dağıldı ve geriye kralcı burjuva entrikasının büyük bilinmeyeninden başka bir şey kalmadı (2006: 72-73).

Bonaparte yani kralcı burjuvazi ve Kurucu Meclis yani cumhuriyetçi burjuvazi arasındaki çatışma vergiler üzerinde kendini gösteriyordu. Köylülerin Napoléon tarafından ihanete uğraması, Kurucu Meclis tarafından kullanılmaya çalışılıyordu:

Kurucu Meclis kendi yönünden bakanlar kurulunu devirmek ve köylüleri seçtiklerinin karşısına köylü çıkarlarının savunucusu olarak çıkmak gibi çifte bir fırsata açgözlülikle sarıldı. Maliye bakanın önerisi geri çevirdi ve tuz vergisini önceki verginin üçte birine indirdi böylece 500

milyonluk devlet bütçesi açığını 60 milyon daha yükseltti ve güvensizlik oyunundan sonra sakin sakin bakanlar kurulunun çekilmesini bekledi (2006: 73).

Kurucu Meclis dağıtıldı, arkasından lejitimist, Orleanscı ve cumhuriyetçi burjuvazinin temsilcisi düzen partisi yasama meclisinde çoğunluğu sağladı. Karşı devrimci burjuva uzlaşısına karşı, küçük burjuvazi ve işçi sınıfı sosyal demokrat partide (Kızıl Parti) birleştiler. Köylüler de devrimcileşmişti ve ordunun da bir kısmının kızıl partiyi destekleyeceği belliydi. Küçük burjuva partisinin lideri *Ledru-Rollin* beş ilde seçilmiştir. 28 Mayıs 1849'de iki kralcı hizbin iktidarının cumhuriyetçi biçimi kurulmuştu. Roma savaşına katılmanın anayasa ihlali olduğunda direten küçük burjuvazi 13 Haziran 1849'da meclisten uzaklaştırıldı. Bonaparte meclis tatilinde Orleanscı ve meşrutiyetçilerden bağımsızlaşmıştı. Bonaparte ve Orleanscılar ile meşrutiyetçiler arasında gerilim gittikçe artmıştı. Bonaparte 1 Kasım 1849'da Yasama Meclisine kralcı koalisyon hükümeti olan Barriot hükümetini görevden aldığı duyurdu.

Kralcı koalisyon hükümeti olan Barriot kabinesinin sonrasında Bakanlar Kurulunun hangi sınıfları temsil ettiğini Marx, maliye bakanının politikaları üzerinden anlatıyordu:

Güç birliği kabinesinin devrilmesinin ve katipler kabinesinin iktidara gelişinin bir anlamı daha vardı. Bu kabinenin maliye bakanı Foud adını taşıyordu. Foud'un maliye bakanı olması Fransız ulusal zenginliğinin resmen borsaya terkedilmesi demektir, kamu servetinin borsa tarafından ve borsa çıkarına yönetimi demektir. Foud'un maliye bakanlığına atanması ile mali aristokrasi restorasyonunu *Moniteur*'de ilan etti (2006: 107). 14 Kasım 1849 'da Ulusal Meclis kürsüsüne çıktı ve kendi mali sisteminin açıkladı: eski vergilendirme sisteminin savunulması, içki vergisinin olduğu gibi kalması, Passy'nin (Louis Philippe'nin eski bakanı) gelir vergisinden vazgeçilmesi! (2006: 111).

Marx için Foud'un maliye bakanı olmasının anlamı mali aristokrasinin restorasyonuydu. Cumhuriyet şimdiye kadar mali aristokrasiyi ezmemiş tam tersine güçlendirmişti. Marx, mali aristokrasinin artan gücünü "Fransa gibi üretim hacminin ulusal borç miktarıyla karşılaştırıldığında orantısız şekilde küçük kaldığı ülkelerde mali burjuvazinin büyük yer sahibi olması zorunludur" şeklinde açıklamaktaydı (2006: 92).

Mali aristokrasinin restorasyonu ile Fransa için yeni bir Şubat Devrimi gerekiyordu. Kurucu Meclis mali aristokrasiye karşı birlikte çatıştığı sınıfları geçici olarak memnun etmek

için içki vergisini kaldırmıştı, lakin Bonaparte her ne kadar “köylüye vergi yok” beklentisiyle seçildiyse de içki vergilerini tekrar yürürlüğe koydu:

Kurucu Meclis, mirasçılara karşı bir düşmanlık nöbeti içinde içki vergisini kaldırmıştı. Elbette eski vergilerin kaldırılmasıyla yeni borçlar ödenemezdi...İçki vergisi Bonaparte'nın cumhurbaşkanlığı ilan edildiği günün yıldönümünde, Ulusal Meclis, içki vergisinin yeniden konulmasına karar verdi. Verginin yeniden konması lehinde konuşan ilk konuşmacı, bir maliyeci değil, bir Cizvit lideri olan Montalembert idi. Açıklayış ve sonuç çıkarma yöntemi oldukça yalındı: Vergi, hükümeti emziren bir memedir. Hükümet baskı araçlarıdır, otorite organlarıdır, ordudur, polistir, hükümet memurlarıdır, yargıçlardır, bakanlardır, hükmet ve rahiplerdir. Vergiye karşı saldırı, proleter vandallarının akıntılara karşı burjuva toplumunun maddi ve manevi üretimini koruyan düzenin bekçilerine karşı anarşist saldırısıdır. Vergi, mülkiyetin, ailenin, düzenin ve dinin yanı başında beşinci tanrıdır. Ve içki vergisi, tartışma götürmez bir biçimde vergidir, ve üstelik sıradan herhangi bir vergi değildir, geleneksel, kralın ruhuna, anlayışına uyan, saygıdeğer bir vergidir. Yaşasın içki vergisi! Üç kere yaşa ve bir daha yaşa! Köylü şeytanı resmetse onu vergi tahsildarı kılığında resmeder. Montalembert, vergiyi bir tanrıtanımadı oldu ve şeytanın yani sosyalizmin kollarına atıldı...Napoléon ...içki vergisinin yeniden konmasının güney Fransa köylülerini kendisinden uzaklaştırarak, düşüşünde öteki bütün etkenlerden daha çok yardımcı olduğunu açıklamıştı (2006: 112).

Marx, içki vergisinin konulmasını köylülerin Napoléon'a uzaklaşmasının bir sebebi olarak görmüş, Napoléon'un düşüşü arasında bir ilişki kurmuştur. İçki vergisinin oranı, dağılımı, üretim ve tüketim üzerindeki etkileri üzerinden, hangi sınıfların içki vergisine düşman olduğunu anlatır. Daha da önemlisi Marks köylülerin içki vergisiyle hükümetin sınıfsal tavrını anlayabileceğini söyler:

Üstelik köylüler, bu verginin yeniden konmasının yalıtık, az çok iliniksel bir olay olarak görmediler. Köylülerin babadan oğula aktarılan bir çeşit tarihsel gelenekleri vardır, ve bu tarih okulunda kulaktan kulağa, her hükümetin, köylüleri aldatmak istediği sürece içki vergisinin kaldırılacağı söz verdiği ve sonra köylüleri aldatır aldatmaz da bu vergiyi kaldırmadığı ya da kaldırırsa da yeniden koyduğu fısıldanır. İşte köylü, bu içki vergisi ile hükümetin kokusunu alıyor, notunu veriyordu. İçki vergisinin 20 Aralık'ta yeniden konulması şu anlama geliyordu: Louis Bonaparte da ötekiler gibidir; ama o, ötekiler gibi değildi, o, köylülerin yarattığı adamdı, ve içki vergisine karşı milyonlarca imza taşıyan dilekçelerde bir yıl önce amcasının yeğenine verdikleri oyları geri alıyorlardı (2006: 114).

Mali aristokrasinin restorasyonu yeni bir Şubat devrimini çağırmış, 10 Mart 1850 seçimlerinde Haziran isyancıları, küçük burjuvazi ve cumhuriyetçi burjuvazi meclise tekrar

girmişti. Düzen partisinin buna cevabı ise genel oy sistemini kaldırmak oldu. Genel oy hakkının kaldırılması Ulusal Meclis'in seçimle seçilen Bonaparte'a karşı hamlesiydi. Bu çatışma mali düzeyde de görünmekteydi. Bonaparte devlet başkanlığı bütçesinin üç milyon artmasını istemiş, Ulusal Meclis bütçeyi artırmak yerine Bonaparte'a belli miktarda bağış yapmakla yetinmişti (2006: 120). Toparlayacak olursak, vergiler egemen sınıflar arası, egemen sınıf ve sömürülen sınıflar arası kavgalar ile şekilleniyor, egemen sınıf içi kavgalar sömürülen sınıfların ittifakını kazanmak için bazı tavizler verilmesine neden olabiliyordu. Başka bir deyişle vergiler sınıf kavgalarının karmaşık yapısı ile biçimleniyor ve sınıf kavgalarını biçimlendiriyordu.

1852 yılında yazılan *Louis Bonaparte'in On Sekiz Brumaire*'i vergilerin ele almış biçimi açısından *Fransa'da Sınıf Mücadelelerine* benzer. Vergiler burjuvazinin niyetine dair bazı ipuçları barındırır:

Benim işim burada yasa koyma faaliyetinin tarihini yazmak değil; söz konusu dönemdeki bu faaliyeti özetleyen iki yasa vardır: şarap vergisini geri getiren yasa ve inançsızlığı men eden eğitim yasası. Fransızlara şarap içmek zorlaştırılırken, buna mukabil bol kepçe hakiki hayat suyu ikram ediliyordu. Burjuvazi şarap vergisi yasasıyla eski nefretlik Fransız vergisi sisteminin dokunulmazlığını ilan ederken, eğitim yasasıyla da kitlelerin buna tahammül etmesini sağlayan eski ruh halini güvence altına almaya çalışıyordu (Marx, 2013: 89).

1857 yılında yazılmış olan *Grundrisse* ise diğer eserlere göre "artı-değerin sermayenin ve ücretli emeğin tarihsel olarak belirlenmiş karakterinin çözümlenmesidir". Bilindiği üzere *Grundrisse* ve *Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı Kapital*'den önce Marx'ın vardığı en yüksek nokta olmuştur (Mandel, 2000). Gürkan'a göre (2011) Marx kapitalist toplum tahlili için izlenmesi gereken konu sıralamasını *Grundrisse*'de yapar, bu aynı zamanda soyuttan somuta inme sürecidir. Kamu maliyesi bu soyutlama ilişkisi içerisinde üçüncü düzlemde yer almaktadır. Burjuva toplumunu bir devlet şeklinde bütünleşmesinden hareketle, kamu maliyesi Marx'ın ekonomi politik yöntemiyle "devlet ve toplum arasında siyasi bir ilişki olarak" görülebilir. Tonak'a göre ise *Grundrisse*'de iki planlama⁶ vardır ve "vergiler, üretken olmayan

⁶ 1857 Eylül'ünde ve Kasım'ındaki sırasıyla birinci ve ikinci plan:

"Burjuva toplumunun devlet biçiminde yoğunlaşması - kendisi ile ilişkili olarak. 'Üretken olmayan' sınıflar. Vergiler. Devlet borcu. Kamu kredisi. Nüfus. Sömürgeler. Göç."

"Devlet ve burjuva toplumu. Vergiler— üretken olmayan sınıflar. Devlet borcu. Nüfus. Sömürgeler" (Tonak, 1986).

emek, devlet borcu ve kamu kredisi gibi kalemlerin planda tekrar yer alması "verginin ve çeşitli devlet harcamalarının *emek değer teorisi*⁷ bağlamında kavramlaştırılmasını gerektiğine dikkat çekmektedir (Tonak, 1986). Tonak'ın (1984) böyle bir yaklaşımı esas aldığı çalışmada ABD'de 1952-1980 yılları arasında devlet gelirleri ve harcamalarını net vergi ve emek-değer teorisi çerçevesinde incelemiş, ABD'de devletin refah söyleminin tersine işçi sınıfı lehine yeniden dağıtım yapmadığı sonucuna ulaşmıştır

Grundrisse'ye genel olarak bakıldığında vergilerin artı-değer ile ilişkilendirerek ele alındığını görmek mümkün. Daha açık olarak vergiler, devlet tarafından el konulmuş artı-değer veya emek ürünüdür denebilir. Örneğin Boisguilbert'in⁸ analizinden hareketle Marx, *corvée*⁹ veya vergiler yoluyla köprü inşa ettirmenin ülkenin artı değerinin veya emek ürününün bir kısmını zor yolu ile köprü haline getirmek olduğunu söyler (2002: 461). Buna benzer bir biçimde vergilerin düşürülmesi kâr oranının düşüşünü geciktirecek etkenlerden biri olarak sayılmıştır (2002: 677). Verginin biçimi hangi sınıflardan çekileceğini gösterir. Örneğin, 1862-1863 yıllarında yazılan Marx'ın *Artı Değer Teorileri* eserinde tüketim mallarına konulan vergilerin sadece o malları tüketenlerin değil o malı üretenlerin kârlılığını da etkileyeceğini söyler:

Genelde lüks mallar diye anılan metalden anılan vergiler, yalnızca onları kullananlara yüklenir... Ama zorunlu tüketim maddelerine konan vergiler, o zorunlu maddeleri kullanan tüketicileri, tüketebileceği miktarlara oranla değil daha yüksek oranda etkiler. Örneğin tahıla konan vergi, sermayenin kâr oranının düşürür. Emeğin ücretini artıran herhangi bir şey sermayenin kârını azaltır. Bu nedenle emekçinin tükettiği herhangi bir metaya konan vergi kâr oranının düşürme eğilimi taşır. Tüketicilere konan vergiler, vergilendirilen nesne yalnızca bireysel tüketime girmekle kalmayıp aynı zamanda sinai tüketime de girdiği ölçüde ya da yalnızca sinai tüketime girdiği ölçüde üreticilere de konmuş vergi demektir. Ancak yalnızca bu emekçiler tarafından tüketilen gerekli geçim nesnelere için geçerli değildir. Kapitalistin sinai üretim için ürettiği tüm materyal için de geçerlidir. Bu türden her vergi kâr oranını düşürür çünkü değişen sermayeye oranla değişmez sermayenin değerini yükseltir. Örneğin keten veya yüne konan vergi. Ketenin fiyatı artar. Keten eğirmeni bu nedenle artık, 100 sterlinlik bir sermaye ile aynı miktarda keten satın alamaz. Üretim yöntemi aynı kaldığına

⁷ Vurgu bize ait.

⁸ 17. yüzyılda yaşamış Fransız iktisatçı. Marx'a göre ise klasik politik iktisat Fransa'da Pierre Le Pesant de Boisguilbert ile başlamıştır (Ekelund ve Hébert, 2014: 76).

⁹ *Corvée*, latince "ortak çalışmak" için kullanılan bir kelimeden türemiştir. Fransa'da kralın veya lordun vergileme yerine beden yükümlülükleri yüklemesi anlamına gelmektedir (Stearns, 1994: 224).

göre, aynı miktar keteni eğirmek için aynı sayıda işçiye gerek duymaya devam eder. Ama keten, ücretlere ödenen sermayeye göre, şimdi artık daha büyük değere sahiptir. Bu nedenle kâr oranı düşer. Keten ipliğinin fiyatının artmış olması işine yaramaz. Bu iplik fiyatının mutlak düzeyi onun için gerçekte önemsizdir. Önemli olan bu fiyatın yatırılan sermayenin fiyatı üzerindeki fazlasıdır. Eğer toplam ürünün fiyatını yükseltmek istese yalnızca keten fiyatındaki artışı kaldırmaya yetecek kadar değil ama aynı miktar ipliğin ona eskisi kadar kâr bırakacağı kadar yükseltmek istese talep daha çok kâr dolayısıyla ortaya çıkan yapay fiyat artışı yüzünden daha da düşer. Gerçi ortalama kâr oranı bellidir fiyatı böyle arttırmak olanaklı değildir (1999: 368-369).

Kapital I'de ise çokça bilindiği üzere vergiler, sömürge sistemi, koruma, ticaret savaşları, devlet borçları ile birlikte sanayiye büyüten "ilkel birikim araçlarıdır" (2013: 724). Böylelikle ilkel birikimin kapitalist sınıfının yaratıcı olduğunu hatırladığımızda vergilerin toplumsal sınıfları yaratan bir etkiye sahip olduğunu söylememiz yanlış olmaz.

Diğer yandan, Marx aynı eserinde aşırı borçlanma nedeniyle vergiler borçlanmanın tamamlayıcısı olmuştur ve böylelikle aşırı vergileme "ücretli işçiyi itaatkâr tutumlu çalışkan hale getirmenin en iyi yolu olarak göklere çıkarıldığını" söylemiştir (2013: 723). *Kapital III*'te ise devlet borçları yoluyla devlete borç veren kesimlerin yükseldiği ve onların da borçlarından ötürü vergilerin bir kısmı üzerinde ayrıcalıklarının oluştuğunu söylemektedir (1999: 329).

Tonak'tan esinle (1986) Marx'ın *Grundrisse* ve sonrasında vergileri "genel olarak" emek-değer teorisi çerçevesinde incelemiş olduğunu söyleyebiliriz.

3. Marx'ın Devrim Teorisinin Değişimi ve Vergiler

"Kuşkusuz Marx sadece iktisattan felsefeye pek çok şey söylememiştir, Marksizm aynı zamanda devrim teorisidir" (Gelenek, 1996). Marx'ın devrim teorisi çeşitli tarihsel uğraklarda değişimler göstermiştir. Bu bağlamda Marx'ın vergileri politik öneri olarak aldığı eserlerde vergiler, Marx'ın devrim teorisindeki değişimlere koşut olarak farklılık göstermiştir.

Komünist Manifesto döneminde burjuvaziye ilerici bir rol atfeden Marx, 1848 Devriminde burjuvazinin eski rejimle ittifakı sonrasında burjuvazinin boş bıraktığı yeri küçük burjuvaziye devretmiş sürekli devrim formülasyonu ortaya çıkmıştır. Marx ve Engels tarafından kaleme alınan 1850 tarihli "*Merkez Komitesinin Komünist Birliğe Çağrısı*" bu

yaklaşımın ortaya konulduğu bir metin olmuştur (Gelenek, 1996). Burada işçilere küçük burjuva çıkarları kapsayan artan oranlı vergileri savunmaları salık verilmektedir:

"Demokratlar orantılı vergiler önerecek olsalar işçiler artan oranlı istemedirler, demokratların kendileri ılımlı bir artan vergi koysalar, işçiler büyük sermayenin yıkımı demek olacak ölçülerle yükselen bir vergide diretmelidirler, demokratlar devlet borçlarının düzenlenmesini isteyecek olsalar işçiler devletin iflasını istemeliler" (Marx ve Engels, 1995: 213).

18 Brumaire ise devrim daha soğukkanlı şekilde analiz edilerek, küçük burjuvazi aşağılanmış ve burjuva demokrasisi için değil de işçi sınıfının kendi devrimi için savaşması fikri hâkim olmuştur (Gelenek, 1996).

Marx, Uluslararası İşçi Birliği'nin 3-8 Eylül 1866'da Cenevre'de toplanan 1. Kongresi'ne "Geçici Genel Konsey Delegelerine Talimatlar Çeşitli Sorunlar" adında bir metin göndermiştir. Metin Kongre'de tartışılan sorulara dair yanıtlar getirmektedir. Metinde devrim teorisindeki değişikliğin vergilere yansımaları oldukça nettir. Metnin dolaylı ve dolaysız vergilere ayrılmış bir kısmı vardır ve "vergilendirme tarzında yapılacak hiçbir değişiklik emek ve sermaye arasındaki ilişkilerde herhangi önemli bir değişiklik yaratmaz" denmektedir. Görüldüğü üzere *Merkez Komitesinin Komünist Birliğe Çağrısı* nda yer alan "artan oranlı vergi" önerisinin yerini vergilere dair değişikliklerin emek-sermaye ilişkisini değiştirmedikleri almıştır. Diğer madde ise aşağıdaki gibidir:

Bununla birlikte iki vergilendirme sisteminden birini seçmek gerekirse dolaylı vergilerin tümüyle kaldırılmasını ve onun yerine genel dolaysız vergilerin konulmasını salık veririz. Çünkü tüccarlar meta fiyatlarına yalnızca dolaysız vergi miktarını değil, yaptıkları ödemelere yatırdıkları sermaye üzerindeki faiz ve karı eklediklerinden, dolaysız vergiler metaların fiyatlarını artırır; Çünkü dolaylı vergiler devlete ne ödediğini kişiden saklar, oysa dolaysız bir vergi ortadadır, karmaşık değildir ve en bilisizler tarafından yanlış anlaşılır. Şu halde dolaysız vergilendirme her bireyi yönetici güçleri denetlemeye özendirildi oysa dolaylı vergilendirme her türlü özyönetim eğilimini yok eder (Marx, 1995:100).

1850 yılında kaleme alınan *Fransa'da ve Almanya'da Köylü Sorunu* yazısında, Engels'in Fransız İşçi Partisi'nin vergi önerisini eleştirdiği husus, *Geçici Genel Konsey Delegelerine Talimatlar Çeşitli Sorunlar* metnindeki bağlama benzer bir biçimdedir. Engels, Fransız İşçi Partisinin talep ettiği dolaylı vergilerin artan oranlı hale gelmesi ve dolaylı

vergilerin kaldırılması talebinin ancak sosyalist bir hükümet tarafından gerçekleştirilebileceğini ve burjuva hükümeti için imkânsız olduğunu yazar:

“Tüm dolaylı vergilerin kaldırılması ve 3.000 frankı geçen gelirler üzerinde tüm dolaysız vergilerin artan duruma dönüştürülmesi”. Yıllardan beri, hemen bütün sosyal demokratlar programlarında bunu ister. Ama yeni olan ve bu tümcenin içeriği üzerinde ne kadar az düşünüldüğünü gösteren şey, bunun özellikle küçük köylüler yararına istenmesidir! İngiltere’de yalnızca bir örnek vermek için söylüyorum. Devlet bütçesi 90 milyon sterlin lirasıdır. Gelir vergisi bunun on üç buçuk-on dört milyonunu karşılar, oysa geri kalan yetmiş altı milyon ticarethanelerin vergilendirilmesinden ve en büyük bölümüm de yığın tüketim üzerindeki vergi ve harçlardan yani tüm halkın ve özellikle yoksulların gelirini küçük küçük kırpan, ama yavaş yavaş milyonlar oluşturan o durmadan yinelen kemirilmesinden gelir. Ve güncel toplumda devlet harcamalarının bir başka biçimde karşılanması hemen hemen olanaksızdı. İngiltere’de en az 120 sterlin lirası olan gelirler üzerindeki artan oranlı verginin 90 milyon getireceğini kabul edelim. Yıllık ortalama birikim, tüm ulusal zenginliğin yıllık artışı, 1865’ten 1875’e kadar, Giffen’e göre 240 milyon sterlin lirasıydı. Eğer bunun bugün 300 milyon olduğunu varsayarsak, 90 milyonluk mali yükünün, birikim aşağı yukarı üçte birini götüreceği sonucu çıkar. Bir başka deyişle, sosyalist bir hükümetten başka hiçbir hükümet böyle bir işe girişemez... (1990: 148).

22-27 Mayıs 1875 tarihlerinde toplanan Gotha Kongresinde Alman işçi sınıfı hareketi içinde iki eğilim birleşecektir. Alman İşçi Partisi devletin iktisadi temeli olarak tek bir artan oranlı gelir vergisini kabul edilmesini isteminde bulunmuştur. Marx, ise gelir vergisinin artan oranlı da olsa kapitalist toplumu varsaydığını söyler:

“Vergiler, hükümet mekanizmasının iktisadi temelidir, başka bir şey değil. Gelir vergisi ayrı ayrı toplumsal sınıfların değişik gelir kaynaklarını dolayısıyla kapitalist toplumu varsayar. Onun için Glandstone’un kardeşinin başını çektiği burjuvaların Liverpool’un mali reformcuların isteminin aynısını ileri sürmelerine şaşılacak bir şey yoktur” (1990: 33).

Böylelikle görüyoruz ki, 1850’den sonra Marx ve Engels vergilere dair adalet arayan çeşitli politik önerilerin kapitalist toplumdan bir çıkış anlamına gelmeyeceğini vurgulamış, artan oranlılık gibi önerilerin burjuva toplumunda sermaye-emek ilişkisi açısından önemli değişiklik yaratmayacağını, vergilemede adalet arayan bazı önerilerin ancak sosyalist iktidar tarafından kabul edilebileceğini çeşitli vesilelerle söylemişlerdir.

Sonuç

Marx'ın iktisadi düşüncesindeki gelişmeler, vergileri hangi bağlamlar üzerinden ele alacağını oldukça değiştirmiştir. *Alman İdeolojisi*'nde değişim ilişkileri üzerinden ele alınan vergiler *Felsefeli Sefaleti*'nde burjuva devleti içerisindeki yeri bağlamında tanımlanmıştır. *Fransa'da Sınıf Savaşmaları* ise vergiler sınıf mücadelesinin bir biçim olarak görülmektedir. *Grundrisse*'den sonra ise vergiler pek çok farklı bağlamın yanı sıra genel olarak emek-değer teorisi çerçevesinde ele alınmıştır. 1848 Devrimi başarısızlığı öncesinde vergiler demokratik bazı hedefler için kullanılabilecek bir araç olarak görülürken, daha sonrasında vergilere dair önerilerin burjuva düzenine önemli bir tehdit olmadığı ve burjuva düzeninin bu tür talepleri kabul etmeyeceği söylenmiştir. Tüm bu değerlendirmelerden çıkarılacak sonuç ise bizce vergilere dair Marx ve Engels'ten türeyecek bir yaklaşımın, vergileri emek-değer teorisi bağlamında tartışan, ancak bu tartışmayı teknik bir düzeye indirgemeyen, *Fransa'da Sınıf Savaşmaları* eserinde olduğu gibi analizin temeline sınıf mücadelelerini koyan ve vergilere dair reformist önerilerde bulunmayan bir çerçevesi olması gerektiğidir.

Kaynakça

Ağdemir, Z. (2017), *Vergi, Sınıf ve İsyân: 16-18. Yüzyıllar Fransa, İngiltere ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Vergi İsyânları*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Tez.

Ekelund, R.B. ve R.F. Hébert (2014), *A History of Economic Theory and Method*. Long Grove: Waveland Press.

Engels F. (1990), Fransa'da ve Almanya'da Köylü Sorunu. Çeviri Alaattin Bilgi. In *Marx-Engels Seçme Yapıtlar 3*. İstanbul: Sol Yayınları.

Gelenek, (1996), Marksist Klasiklere Bugünden Bakarken Fransa'da Sınıf Savaşmaları ve 18 Brumaire [online]. Available from: <https://www.gelenek.org/marksist-klasiklere-bugunden-bakarken-fransada-sinif-savasimlari-ve-18-brumaire> [Accessed 15.03. 2018].

-
- Gürkan, C. (2011), Marx'ın Ekonomi Politliğinde Devlet Borcu ve Vergiler. In A. Pınar, A.H. Köse, N. Falay (Eds). *Kriz ve Maliye Düşüncesinde Değişim: İzzettin Önder'e Armağan* (pp. 215-249). İstanbul: SAV.
- Holton, R. J. (1981), Marksist Theories of Social Change and the Transtition from Feudalism to Capitalism. *Theory of Society*.10 (6), 833-867.
- Mandel, E. (2000), *Marks'ın İktisadi Düşüncesinin Oluşumu*. İstanbul: Yazın Yayıncılık.
- Marx K. (1990 [1848]), *Marx-Engels Seçme Yapıtlar 3*. Çev. Çeviri Alaattin Bilgi. İstanbul: Sol Yayınları.
- Marx K. (1990[1875]), Gotha Programının Eleştirisi". Çev. Alaattin Bilg. In *Marx-Engels Seçme Yapıtlar 3*. İstanbul: Sol Yayınları.
- Marx K. (2007[1847]), *Felsefenin Sefaleti*. Çev. Ahmet Kardam. İstanbul: Sol Yayınları.
- Marx K. ve Engels (1995[1850]), Merkez Komitesinin Komünist Birliğe Çağrısı. Çev. Yurdakul Fincancı. In *Seçme Yapıtlar 1*. İstanbul: Sol Yayınları.
- Marx K. ve F. Engels (2004 [1845]), *Alman İdeolojisi*. Çev. Sevim Belli. İstanbul: Sol Yayınları.
- Marx K. (1995[1866]), Geçici Genel Konsey Delegelerine Talimatlar Çeşitli Sorunlar. In *Marx-Engels Seçme Yapıtlar 2*. İstanbul: Sol Yayınları.
- Marx, K (1999[1894]), *Capital Vol. III* [online]. Available from:
https://www.marxists.org/archive/marx/works/download/Marx_Capital_Vol_3.pdf
[Accesed 15.03.2018].
- Marx, K (2002 [1857]) *Grundrisse* [online]. Available from:
https://www.marxists.org/archive/marx/works/download/Marx_Grundrisse.pdf
[Accesed 15.03.2018]

Marx, K (2013[1867]), *Kapital I. Cilt*. Çev. Mehmet Selik-Nail Satlıgan. İstanbul: Yordam Yayınları.

Marx, K. (1993[1862-1863]), *Artı-Değer Teorileri*. Sol Yayınları: İstanbul.

Marx, K. (1997 [1848], No Payment Of Taxes [online] Available from:

<https://www.marxists.org/archive/marx/works/1848/11/17c.htm> [Accessed 15.03.2018].

Marx, K. (2006[1850]), *Fransa'da Sınıf Savaşları*. Çev. Sevim Belli. İstanbul: Sol Yayınları.

Marx, K. (2013[1852]), *Louis Bonaparte'in 18 Brumaire'i*. Çev. Sevim Belli. İstanbul: Sol Yayınları.

Stearns P. N. (1994), *Encyclopedia of Social History*. New York: Garland Publishing.

Tonak A. (1984), *A Conceptualization of State Revenues and Expenditures, U.S.A.: 1952-1980* [online]. Economics Department, New School for Social Research, Basılmamış Tez. Available from: <https://tr.scribd.com/doc/27232966/a-conceptualization-of-state-revenues-and-expenditures-u-s-a-1952-1980> [Accessed 16.03. 2018].

Tonak, A (1986), Kapital'in Planı ve Kapitalist Devlet Üzerine Bir Not [online]. Available from: <http://www.eatonak.org/bilgiekopoll/index.html> [Accessed 15.03. 2018].